

Kultur- og kirkedepartementet
Postboks 8030 Dep.
0030 Oslo

Også sendt elektronisk til asap@kkd.dep.no

Deres ref:

Vår ref: 03/111

EJ/aw

Dato: 25.06.2003

HØRINGSSVAR – UTKAST TIL ENDRINGER I ÅNDSVERKLOVEN

Norsk filminstitutt vil med dette gi kommentarer til utkast til endringer i åndsverkloven. Vi vil avgrense våre kommentarer til bestemmelser som har betydning for filmverk og mulighetene til å drive formidling av filmverk i våre og andre institusjoners samlinger. I tillegg har vi synspunkter på bestemmelser som har betydning for mulighetene til å drive undervisning om og forskning på film uten å komme i konflikt med loven og krenke opphavsmenns interesser.

Norsk filminstitutt er i utgangspunktet tilfreds med at utkastet klargjør en del forhold som har bakgrunn i teknologiutviklingen, og som i dag gjør det teknisk mulig å formidle også eksemplarer av filmverk over digitale nett i høy kvalitet. Digitale eksemplarer er etter forslaget i alt vesentlig likestilt med analoge. Det er også viktig at tilgjengeliggjøring via nett der brukerne selv kan velge tid og sted for påsyn, klart forutsettes og reguleres i loven.

Kommentar til enkelte av forslagene:

Ad § 13 b Avtalelisens for bruk av verk i undervisningsvirksomhet

Paragrafen innfører en digital avtalelisens for bruk av verk i undervisning. Avhengig av de avtaler som inngås vil denne bestemmelsen kunne få betydning for bedre tilrettelegging for elevers bruk av åndsverk i sitt læringsarbeid når det gjelder film. Departementet beskriver hensikten slik:

Forslaget dekker for eksempel scanning av trykt materiale og nedlasting av materiale fra Internett. Hjemmelen vil også dekke lydopptak og film. Det vil da være opp til avtalepartnerne hvilken utstrekning hjemmelen skal benyttes, men i en utvikling med stadig mer bruk av lyd og små filmbiter i forbindelse med trykt tekst synes det rimelig at hjemmelen er vid.

Det har vært et problem for undervisningsvirksomhet om film at elevproduksjon som omfatter bruk av eksisterende verk (musikk, film) ikke lovlig har kunnet vises utenfor klasserommet. Utveksling av erfaringer og produksjoner over internett, slik det gjøres i for eksempel Norsk

2

filminstituttets internett-tjeneste www.mzoon, har derfor vært vanskelig gjort da slike elevproduksjoner ofte kan inneholde deler av eksisterende åndsverk (særlig musikk).

Norsk filminstitutt antar at paragrafen må forstås dit at den skulle være et grunnlag for en avtale som muliggjør slik bruk over internett, men viser også til våre kommentarer til § 21.

Ad § 16 Bruk av verk for nærmere angitt formål i arkiv, bibliotek, undervisningsinstitusjoner og museer

Paragrafen er en fribruksbestemmelse i form av en forskriftshjemmel der forskriftenes utforming vil være avgjørende for hvilken betydning de foreslåtte endringene vil få. De foreslåtte endringene innebærer en utvidelse av virkeområdet for unntaket fra eneretten i samsvar med EU-direktivets artikkel 5.3.n og 5.2.c:

...når det dreier seg om bruk gjennom overføring eller tilgjengeliggjøring for private forsknings- eller studieformål ved hjelp av egne terminaler til enkeltpersoner i allmennheten, i lokalene til institusjoner nevnt under nr. 2, bokstav c, av verk og andre vernede arbeider som inngår i deres samlinger og ikke er underlagt kjøps- eller lisensvilkår.

... når det dreier seg om spesifikke reproduksjonshandlinger foretatt av offentlig tilgjengelige bibliotek, undervisningsinstitusjoner eller museer, eller av arkiver, og som ikke er til noen direkte eller indirekte økonomisk eller kommersiell fordel.

Direktivet er relativt omfattende i sin unntaksbeskrivelse, men departementets kommentarer til § 16 kan likevel tyde på at man akter å legge en restriktiv forståelse til grunn når paragrafen skal realiseres gjennom forskriftene.

Det vil etter Norsk filminstituttets syn uansett være en stor fordel at nå også undervisningsinstitusjoner er omfattet av bestemmelsene, og at digital spredning er tillatt innenfor de rammene som påsyn i de nevnte institusjonenes lokaler setter. Det siste er imidlertid ingen vesentlig ulempe når det gjelder filmverk da vi må anta at den aktuelle bruk uansett vil finne sted i lokalene til institusjonene.

Det vil likevel være avgjørende hvilke formål som hjemles i forskriftene. Norsk filminstitutt legger til grunn at det ikke bare er forskning på høyeste vitenskaplig nivå det skal gjøres unntak for. Unntaket må også omfatte formidling av forskningsresultater og studier og undervisning på lavere nivå. Forskriftene bør gjøre det klart at bestemmelsen åpner for muligheten for institusjoner som Norsk filminstitutt til å etablere ordninger for digitale "fjernlån" av filmverk fra våre arkiver, der disse kan sees og studeres ved overføring til andre

institusjoner som omfattes av paragrafen. For å kunne gjøre denne delen av vår kulturarv kjent og påaktet er det nødvendig at ikke formålet når det gjelder undervisning, defineres for snevert. Norsk filminstitutt har et ”digitalt filmarkiv” under utvikling som kan få nytte av

3

denne bestemmelsen dersom ikke formålet defineres for snevert. En sterk begrensning av brukergruppene for slike ordninger vil føre til at de nødvendige ressurser for å etablere funksjonelle ordninger for fjernlån ikke kan mobiliseres. Dagens ordninger med mulighet for analogt påsyn bare i institusjonens egne lokaler er svært ressurskrevende både for institusjonen og for brukeren.

Vi vil derfor anbefale at ikke forskriftene gjøres så restriktive at de river grunnen under ordninger for påsyn av film digitalt over nett, naturligvis med de begrensninger for fribruken som uansett følger av paragrafen i samsvar med direktivet. Det er lite sannsynlig at denne fribruksbestemmelsen i særlig grad vil berøve rettighetshaverne inntektsmuligheter når det gjelder film. Denne type formidling vil være mest aktuell for ”underskogen” av filmverk der det ikke finnes økonomisk grunnlag for å etablere verken kommersiell eller ikke-kommersiell formidling basert på avtaler med mange rettighetshavere.

Forholdet til Lov om pliktavlevering

Høringsutkastet gjør ingen egentlig vurdering og drøfting av hvorvidt pliktavleverte åndsverk i mottaksinstitusjonene skal omfattes av bestemmelsene i § 16 (og § 16a). Man anfører bare:

Departementet ser ingen grunn til å utvide adgangen til å fremstille eksemplarer av pliktavleverte dokumenter. Dette ville være i strid med de kulturpolitiske forutsetninger for pliktavleveringsordningen. Bruk av verk i samlinger som er omfattet av reglene om pliktavlevering må være innenfor rammene av lov om pliktavlevering.

Og formålet med pliktavleveringen defineres slik:

...å bevare ”desse vitnemåla om norsk kultur og samfunnsliv” og kunne gjøre dem tilgjengelig som ”kjeldemateriale for forskning og dokumentasjon”.

Norsk filminstitutt vil anbefale en nærmere vurdering av mulighetene for tilgjengeliggjøring av pliktavlevert materiale innenfor rammen av pliktavleveringsloven. En slik vurdering bør også drøfte en eventuell endring av loven med utgangspunkt i de teknologiske mulighetene som nå finnes. Disse var ikke like aktuelle da den ble vedtatt i 1989. Riktignok er loven teknologinøytral med hensyn til hva som skal pliktavleveres. Men man bør heller ikke fraskrive seg muligheten for å bruke moderne teknologi når det gjelder tilgjengeliggjøring av pliktavlevert film og video for forskning. En slik forståelse vil kunne innebære at de store ressursene som brukes på innsamling og bevaring av materialet delvis kan være bortkastet. Det vil også føre til at mottaksinstitusjoner som Norsk filminstitutt må tilstrebe å skape en dobbeltsamling av film produsert etter 1990 for å ha eksemplarer som kan danne utgangspunkt for formidling etter § 16.

Vi ber derfor om en grundigere vurdering av disse spørsmål, enten i tilknytning til denne endring av åndsverkloven eller som en egen utgreiing med sikte på endringer i Lov om pliktavlevering. Eventuelle endringer i Lov om pliktavlevering kunne forberedes i § 16 ved at

4

paragrafen fikk følgende tillegg i annet ledd: *Kongen kan også, begrenset av rammen for tilgjengeliggjøring etter Lov om pliktavlevering, gi forskrifter for slik bruk av pliktavleverte dokumenter.*

§ 16a Avtalelisens for bruk av verk i bibliotek

Bestemmelsen skal muliggjøre bruk av verk også utenfor bibliotekets lokaler etter avtale med rettighetshavernes organisasjon. Det kan være grunn til å peke på den aktuelle utvikling på ABM-sektoren gjør det lite ønskelig at denne muligheten bare skal omfatte bibliotek. Også

arkiver og museer har klare formidlingsformål for sin virksomhet og kan være like aktuelle aktører for formidling av digitale eksemplarer i nett. Dersom ikke bestemmelsen endres slik at også arkiver er nevnt, vil den trolig ikke kunne nyttes av Norsk filminstitutt, som i denne sammenhengen er et *filmarkiv*, på samme måte som Nasjonalbiblioteket også er det. Denne mulighet for å rettighetsklarere verk i samlingene på enkeltere vis for bruk utenfor de fysiske lokalene bør følgelig også gjelde for arkiver og museer.

§ 21 Fremføring av verk i undervisning mm

Norsk filminstitutt har ingen merknader til endringsforslagene, men mener det er uheldig at filmverk etter dette fortsatt skal være unntatt bestemmelsene i § 21. Etter vår forståelse er dette unntaket ikke en nødvendig følge av direktivet der unntak tillates etter artikkel 5.3.a:

... når det dreier seg om bruk utelukkende til illustrasjonsformål i undervisning eller vitenskaplig forskning [...] og i den utstrekning som er berettiget ut fra det ikke-kommersielle formålet som skal oppnås.

Dersom filmverk kunne inkluderes i § 21s virkeområde, vil dette løse to problemer. Det ene er at undervisning ved for eksempel universitet i prinsippet er tilgjengelig for allmennheten, og at reglene som hjemler unntak for undervisningsvirksomhet derfor ikke kan anvendes for undervisning på høyeste nivå. Dette betyr at illustrasjonsframføring av filmverk i forbindelse med forelesninger i filmvitenskap ved universitet og høyskole rettighetsmessig må klareres som offentlig framføring, noe som vanskelig vil kunne gjøres når det gjelder film for denne relativt avgrensede målgruppen.

Å inkludere filmverk i paragrafens virkeområde ville også kunne få betydning for mulighetene for framføring av elevprodusert film som bruker rettighetsbelagt materiale. Slik framføring er åpenbart innenfor undervisningens formål ikke bare ved påsyn i klasserommet,

men også når den omfatter offentlig framføring som for eksempel ved festivaler for elevprodusert film og ved digital formidling av slik film over nett. (jf. også vår kommentar til § 13 b.)

5

Ad § 30a Avtalelisens for bruk av verk i kringkasternes samlinger

I forslaget til ny § 30a innføres en avtalelisens for (gjen)bruk av verk i kringkastingsselskaperens samlinger.

Norsk filminstitutt har ingen kommentarer til forslaget. Dette er ikke hjemlet i direktivet, men synes å være godt begrunnet. Vi vil imidlertid peke på at de samme argumentene for enklere ordninger for utnyttelse av ”døde arkiver” i høy grad også gjelder for filmverk i offentlige samlinger. Høringsutkastet fremholder:

Rettighetsklarering av eldre produksjoner er ofte vanskelig, bl.a. på grunn av at det gjerne er et høyt antall rettighetshavere. Etter som tiden går, kan det bli krevende å finne frem til hvem som innehar rettighetene. Rettighetene har ofte gått over på flere arvinger, som det kan være praktisk vanskelig å både identifisere og kontakte. I praksis blir ofte rettighetsklareringen for komplisert, og det blir heller ingen gjenbruk av verk i arkivene.

Når det gjelder eldre filmverk, for eksempel fra før fjernsynets tid, vil de vanskene som er beskrevet ovenfor, i mange tilfeller være uoverstigelige. De fleste offentlige arkiver som har filmverk i sine samlinger, har en målsetting om å formidle disse til publikum også ut over de begrensede muligheter for utlån som følger av § 16. Digitale løsninger gjør nå slik formidling mulig, og det er vanskelig å se at innføring av en avtalelisens også for slik bruk skulle utgjøre en vesentlig innskrenking av opphavsmenns rettigheter. De samme kulturarvhensyn som departementet legger til grunn for sitt forslag når det gjelder fjernsynsproduksjoner, er derfor et sterkt argument for innføring av slik avtalelisens også for arkiver og bibliotek.

De største filmarkivene i Norge, som en slik lisens vil ha betydning for, er Norsk filminstitutt og Nasjonalbiblioteket. Men også en rekke arkiver under Arkivverket har filmverk i sine samlinger, og vil med dagens teknologi kunne tilgjengeliggjøre film digitalt dersom rettigheter lot seg klarere.

Bestemmelsen i § 30a om at rettighetshavere – uavhengig av inngått avtale - kan nedlegge forbud mot utnyttelse etter denne paragrafen er en ytterligere spesiell sikring mot misbruk. En tilsvarende bestemmelse bør innføres i forbindelse med en utvidelse av området for slik ævtalelisens til også å omfatte verk som inngår i offentlige arkiver. Da problemet med individuell rettighetsklarering naturligvis er mindre når det gjelder nyere produksjoner, kan

den også eventuelt avgrenses med et tidligere skjæringspunkt enn det som er foreslått for fjernsyn (1.1.1997).

Med hilsen

Vigdis Lian
direktør

Erlend Jonassen
assisterende direktør